

ЧАРІВНІСТЬ ЕНЕРГІЇ:
МИХАЙЛО ДРАГОМАНОВ
Леонід Ушкалов

ДУХ І ЛІТЕРА

ЗМІСТ

Пролог: тінь батька Гамлета 7

Частина I

ГАДЯЧ І ПОЛТАВА (1841—1859).....21

§ 1. За столиком біля café Armand 21

§ 2. Стилет і стилос — шабля і перо 32

§ 3. Гоголь чи Гоголь? 45

§ 4. Hadjach-University і «благородний пансіон» 55

§ 5. «Fortissimum quemque generosissimum» 62

§ 6. «Не соромтесь, то золоті сльози» 70

§ 7. «Я дам вам по пиці!» 95

Частина II

КИЇВ (1859—1876) 101

§ 1. Щаслива Аркадія 101

§ 2. «Людині слід віддячувати людським» 111

§ 3. «Тільки уяви собі, Іванку. . .» 120

§ 4. За Триумфальними воротами 129

§ 5. «Барышня, которой подобной в свете нет» 137

§ 6. «Тільки віра в прогрес рятує людину від песимізму» 149

§ 7. «Огонь, брате, ті думи, огонь» 158

§ 8. Сонце в крапельці роси 166

§ 9. Під синім небом Італії 172

§ 10. «Destruam — et aedificabitis» 189

§ 11. «У Цюриху нам не напишуть другого Кобзаря» 195

§ 12. Прообраз Української Академії наук 214

§ 13. «Драгоманов, звідки ви? З-під арешту?!» 232

§ 14. «Сідайте, паночку, на коня, будемо бігти» 247

§ 15. «Der Mensch, panie dobrodzieju, ist kein Hund» 262

§ 16. «Ой, у полі билинонька колихається. . .» 276

Частина III

ЖЕНЕВА (1876—1889)	281
§ 1. Звуки музики Вагнера	281
§ 2. Нові Атени на березі Леману	292
§ 3. «Чиста справа потребує чистих рук»	303
§ 4. Револьвер, кинджал, отрута й листи Драгоманова	311
§ 5. Нитка Аріадни	321
§ 6. В обороні української цивілізації	325
§ 7. «Le grand poète moderne Shevchenko»	332
§ 8. Україна: земля і люди	347
§ 9. «Самостійниками бути навчив нас Драгоманов . . .»	364
§ 10. Терористична революція	372
§ 11. У затінку старого кипариса	399
§ 12. «Де наші фенії, Парнелю?»	418
§ 13. Робінзон Крузо в богоспасаємій Женеві	424
§ 14. Мільйон у Bank of England	431
§ 15. «Дай мені унцію пахощу, добрий аптекарю . . .»	438
§ 16. «Кота знайшов, кота знайшов!»	456
§ 17. Історія української літератури	472
§ 18. «Та яка ж ви, Михайле Петровичу, “трепетная лань”?»	479
§ 19. Танок навколо дольмена	484

Частина IV

СОФІЯ (1889—1895)	499
§ 1. «Ne frustra panem bulgaricum comedam»	499
§ 2. «Загребіть мене між мої книжки та спаліть»	506
§ 3. «To be, or not to be, that is the question»	512
§ 4. «Листи на увагу мудрим людям»	520
§ 5. Гонимого часу	526
§ 6. Надія . . . на Єлисейські поля	533
§ 7. «Ковалику, ковалику! Скуй мені тоненький голосок . . .»	544
§ 8. «Мчатся бесы рой за роем в беспредельной вышине»	554
§ 9. «Ой циганочко та Солошечко . . .»	560
§ 10. Хорал про рай на землі	571
§ 11. Три дійсності	578
§ 12. «Grand Privilège»: останній семінар	590